

Bartłomiej Sokołowski

Muzeum Niepodległości w Warszawie

ORCID: 0000-0002-6005-1024

Stanisław Skarżyński (1896–1939) – uczestnik wojny polsko-bolszewickiej i obrony Grodna

Muzeum Niepodległości w ramach organizowanych wydarzeń, kultywuje pamięć o bohaterach biorących udział w bitwach wojennych i zrywach narodowowyzwoleńczych. Poprzez działalność edytorską, przypomina o postaciach z okresu wojny polsko-bolszewickiej, I i II wojny światowej, w wielu wydawnictwach są także prezentowane sylwetki bohaterów z okresu powstań narodowych. Formą przypomnienia o bohaterach z tamtego okresu, są także artykuły, które są przygotowywane przez pracowników merytorycznych i publikowane m.in. w periodykach. Jedną z osób godnych upamiętnienia był Stanisław Skarżyński¹ – starszy wachmistrz Wojska Polskiego, który służył w Pułku Ułanów Grodzieńskich², uczestnik wojny polsko-bolszewickiej 1919–1921 – za udział w niej został odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego *Virtuti Militari* (nr 4115)³. O odznaczeniu st. wachmistrza S. Skarżyńskiego dowiadujemy się z kwestionariusza osobowego, który został wypełniony przez niego 15 czerwca 1933 roku⁴.

¹ Stanisław Skarżyński, syn Franciszka (ur. 24.12.1896 w Indurze – zm. 20 września 1939 r. w pobliżu Kwasówki k. Grodna) – starszy wachmistrz Wojska Polskiego.

² Szerzej o historii Pułku Ułanów Grodzieńskich, w: *Zarys historii wojennej 23-go Pułku Ułanów Grodzieńskich*, oprac. F.W. Karassek, Wojskowej Biuro Historyczne, Warszawa 1930, ss. 72.

³ „Dziennik Personalny” 1922, r. 3, nr 2, s. 110.

⁴ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), Kolekcja Orderu Wojennego *Virtuti Militari*, sygn. I.482.74.6872, k. 1.

Stanisław Skarżyński syn Franciszka, starszy wachmistrz Wojska Polskiego, kawaler Orderu Wojennego Virtuti Militari, odznaczony Krzyżem Walcznych oraz Krzyżem Zasługi Wojsk Litwy Środkowej, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, w okresie międzywojennym osadnik wojskowy, działacz na rzecz umacniania obronności Polski, obrońca Grodna w 1939 r. Źródło: kwestionariusz Stanisława Skarżyńskiego, Centralne Archiwum Wojskowe, Kolekcja Orderu Wojennego Virtuti Militari, sygn. I.482.74.6872, k. 1

Oprócz wspomnianego odznaczenia, w omawianym dokumencie w rubryce *Czy oprócz „Virtuti Militari” posiada inne odznaczenia, jakie*, S. Skarżyński, poddaje iż są to: „Krzyż Walecznych, Krzyż Litwy Środkowej, Medal za Wojnę”⁵.

O jego zasługach i działalności wojskowej świadczy szczegółowa opinia porucznika Stanisława Czuczelowicza (Czeczolowicza) wystawiona we wniosku o przyznanie Skarżyńskiemu Krzyża Orderu Wojennego Virtuti Militari:

1 listopada 1920 roku. Pierwsza Dywizja Litewsko-Białoruska odstępując od Brańska miała przekroczyć rzekę Bug pod wsią Granne. Pierwszy Szwadron III Dywizjonu 3-trzeciego Pułku Strzelców Konnych otrzymał zadanie iść w awangardzie 2 Brygady Litewsko-Białoruskiej, zabezpieczyć przeprawę i osłonić Brygadę od lewego skrzydła. Bolszewicy przewidując miejsce przeprawy i marsz Brygady forsowym marszem wysunęli się i zajęli awangardnym 499 pułkiem wieś Twarogi i Pierlejewo. Dowódca II Brygady postanowił rozbić ten pułk, wykonanie czego poręczył I-mu szwadronowi. Przejrawszy się w sytuacji dowódca szwadronu postanowił okrążyć i zaatakować bolszewicki pułk, nie dając mu opamiętać się. Wachmistrz Skarżyński Stanisław w czasie szarży na wieś Twarogi z własnej inicjatywy przerywał się od strony północnej. Nie zwracając [uwagi] na silny ogień karabinów maszynowych i strzelające ze wszystkich stron tyralierki bolszewickie, narażając się w wysokim stopniu, pociąga on osobistym przykładem swoich ludzi [na] zbliżające dwie tyraliery bolszewickie, wskoczył do wsi Twarogi i okrążył tę że wieś od strony południowo-zachodniej, odcinając tym samym odwrót bolszewików i przyczyniając się w wysokim stopniu stremielnego zwycięstwa szwadronu, w rezultacie którego było: rozbitcie doszczętnie

⁵ Ibidem, k. 2. Krzyż Litwy Środkowej – właściwa nazwa: Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej: „Po zajęciu przez generała Żeligowskiego w roku 1920 dzisiejszej Wileńszczyzny, ustanowiono dla wszystkich tych, którzy brali udział w walkach o oswobodzenie tej części Rzeczypospolitej i wybitnie się w nich odznaczyli, »Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej«. Odznaczenie to nadawane było na wniosek dowódców formacji przez Rząd Tymczasowy Litwy Środkowej, później zaś po wcieleniu tego obszaru do Rzeczypospolitej i rozwiązaniu rządu tymczasowego, specjalna komisja miała prawo do nadawania krzyża. Ostatnie nadanie miało miejsce w roku 1926, poczem komisja została zlikwidowana i »Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej« uznany został przez rząd Rzeczypospolitej jako odznaczenie państwowe”. Cyt. za. K. Sejda, *Ordery, odznaczenia i medale Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakłady Graficzne Straszewiczów, Warszawa 1932, s. 84. Warto też nadmienić, iż Stanisław Skarżyński został odznaczony również Krzyżem Walecznych – zob. *Lista odznaczonych Krzyżem Walecznych o nieznanym adresach*, Ministerstwo Spraw Wojskowych Biuro Personalne, Warszawa 1935, s. 64.

499 pułku piechoty, wzięcie 195 jeńców, 7 Karabinów Maszynowych, taborów i całe dowództwo tego pułku.

W nocy z dnia 22 na 23 listopada 1920 r. w wypadzie Wileńskiej Brygady Jazdy na tyły litewskie w akcji odwrotnej pod gradem kul Litwinów zajmujących wieś Suginty w ciemnościach nocy, nie wiedząc o siłach Litwinów tam znajdujących się, w konnym szyku zaszarżował z plutonem wieś Suginty ze strony południowo-wschodniej i okrążając ją tym samym wykazał męstwo, odwagę, rezultatem czego było wzięcie jeńców, taborów i składów⁶.

Analizując powyższy fragment, należy stwierdzić, iż wachmistrz Skarżyński brał udział w kilku bitwach w 1920 roku: o wieś Twarogi, Pierlejewo, Tłuszcz, obszar Wołomina i Izabelina oraz pod Radzyminem w I Szwadronie III Dywizjonu 3. Pułku Strzelców Konnych, który został przemianowany na 23. Pułk Ułanów Grodzieńskich⁷.

Początek funkcjonowania 3. Pułku Strzelców Konnych datuje się na 31 października 1919 roku, o czym dowiadujemy się z fragmentu opracowania rotmistrza Bohdana Piotrowskiego⁸. Czytamy w nim:

Rozkaz sformowania dywizjonu 3-go pułku strzelców konnych z t. zw. „oddziałów konnych wywiadowców” trzech pułków piechoty 1-ej dywizji litewsko-białoruskiej wydał dowódca frontu litewsko-białoruskiego w dniu 31 października 1919 roku. (Nr.13508/I). 1-y szwadron został sformowany z t. zw. „szwadronu grodzieńskich ułanów”, który od grudnia 1918 roku pełnił funkcje konnych zwiadowców grodzieńskiego pułku strzelców (względnie – kawalerii dywizyjnej), pod dowództwem porucznika Stanisława Czuczełowicza, w sile około 110 szabel i kilku karabinów maszynowych. Młodszyymi oficerami w szwadronie byli: podporucznicy: Kochanowski, Wojtkowski, Sołtykiewicz i inni. Szwadron ten miał już chlubną przeszłość bojową. Odznaczył się szczególnie w walkach: pod Słonimem, Stołowiczami, Staremi Dorohami, oraz w obszarze Bobrujska i Lepła⁹.

⁶ CAW, Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej, sygn. 2/975, k. 2, 4.

⁷ B. Piotrowski, *Zarys historii wojennej 3-go pułku strzelców konnych*, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1930, s. 5, 25.

⁸ Rtm. Bohdan Piotrowski (1896–1951) – ułan 1. Pułku Ułanów Legionów Polskich. Szerzej na temat jego biografii w: „Jednodniówka Koła Żołnierzy 3 PSK” 2019 (grudzień), s. 32.

⁹ B. Piotrowski, op. cit., s. 27–28.

Przemianowanie 3. Pułku Strzelców Konnych na 23. Pułk Ułanów Grodzieńskich zostało również omówione w kilku publikacjach książkowych. Na temat 23. Pułku Ułanów Grodzieńskich w ramach serii Wielka Księga Kawalerii Polskiej 1918–1939, powstała publikacja *23 Pułk Ułanów Grodzieńskich*¹⁰, która opisywała dzieje omawianego oddziału kawalerii. Analizując materiał źródłowy, w postaci publikacji opracowanej w 1930 roku przez Franciszka Wiktora Karasska¹¹, *Zarys historii wojennej 23-go Pułku Ułanów Grodzieńskich*, możemy poznać genezę Pułku Ułanów Grodzieńskich. W rozdziale *Rodowód Pułku*, czytamy:

Obecnie istniejący 23-i pułk ułanów grodzieńskich powstał po dołączeniu po wojnie do „pułku ułanów grodzieńskich” kilku jednostek bojowych, które przedtem już samodzielnie brały udział w wojnie polsko-rosyjskiej w latach: 1918, 1919 i 1920. Były to: część III dywizjonu 2-go pułku strzelców, oraz 211-y ochotniczy pułk ułanów nadniemeńskich. Aczkolwiek jądrem pułku był 1-y szwadron ułanów grodzieńskich porucznika Stanisława Czuczełowicza, do którego w miarę rozwoju pułku dołączyły wszystkie inne oddziały, przejmując ostatecznie jego nazwę i tradycję, niemniej dorobek bojowy wszystkich trzech wymienionych jednostek, oraz ich wysiłki organizacyjne podczas formowania się, tworzą dopiero całość dziejów obecnego 23-go pułku ułanów grodzieńskich. Szwadron ułanów grodzieńskich porucznika Czuczełowicza rozpoczął żywot swój już w pamiętnych dniach listopada 1918 roku. Szwadron ten, jego dowódca, jak i współorganizatorowie (cywilni i wojskowi) słusznie są uważani za twórców obecnego pułku, którzy głównie w osobie swego dowódcy – porucznika Czuczełowicza od początku powstania oddziału na ziemi grodzieńskiej pielęgnowali ambicję rozrośnięcia się oddziału w pułk ułanów grodzieńskich. Właśnie dzięki wybitnym czynom ułanów grodzieńskich na froncie, oraz nieustępliwym staraniom dowódcy – cel ten w październiku 1920 roku został osiągnięty. Do tak utworzonego w dniu 17 października 1920 roku „grodzieńskiego pułku ułanów”¹².

Wachmistrz Stanisław Skarżyński w dwudziestoleciu międzywojennym czynnie uczestniczył w działaniach na rzecz umocnienia

¹⁰ *23 Pułk Ułanów Grodzieńskich*, red. K. Mijakowski, P.M. Rozżestwieński, Edipresse Polska, Warszawa 2013, ss. 92.

¹¹ Franciszek Wiktor Karassek (1891–1981) – podpułkownik kawalerii Wojska Polskiego.

¹² *Zarys historii wojennej 23-go Pułku Ułanów Grodzieńskich...*, op. cit., s. 4. 23. Pułk Ułanów Grodzieńskich został utworzony 17 października 1920 r.

obronności Polski¹³. Warto nadmienić, iż Grodno w tamtym okresie było istotnym ośrodkiem Wojska Polskiego¹⁴.

1 września 1939 roku wybuchła II wojna światowa, zaś 20 września 1939 roku do Grodna wtargnęły wojska Armii Czerwonej. W dniach 20–22 września żołnierze, harcerze, a także ochotnicy z ludności cywilnej brali udział w odpieraniu ataków armii rosyjskiej. Większość oddziałów Wojska Polskiego, które stacjonowały we wrześniu 1939 roku w tym mieście, została przetransportowana na zachód. Kiedy wojska ZSRR wkroczyły do Polski, w Grodnie była tylko 29. Dywizja Piechoty, kompania wartownicza wraz z pojedynczymi jednostkami.

Z uwagi na swoje położenie, na przełomie sierpnia i września 1939 roku Grodno było przygotowywane do obrony przed Niemcami. Jednocześnie większość ze stacjonujących w mieście oddziałów WP została przetransportowana na zachód, gdzie walczyły w szeregach Armii „Prusy”. Wachmistrz Stanisław Skarżyński podczas walk o obronę Grodna stał na czele ochotników cywilnych jako komendant plutonu Krakusów¹⁵. Chwalebnie odznaczył się on podczas obrony miasta. Osobiście zniszczył pierwszy czołg sowiecki w Grodnie, o czym dowiadujemy się z wspomnień Jana Siemińskiego:

Jeden z atakujących czołgów skręcił w prawo za mostem kołowym obok koszar 81 pułku piechoty Sławomir Werasko rozpoczął bój obronny, rzucając celnie wiązki granatów. Wybuchła dokładnie pod cielskiem czołgu, ale ten pojechał dalej, chroniąc się w jarze po rozebranych moście drewnianym, skąd miał pod ostrzałem mosty kołowy i kolejowy. Dopiero wówczas na czołgu spostrzeżono czerwone gwiazdy. Henryk Filipowicz widział jak podporucznik rezerwista podkradał się skulony

¹³ W tamtym okresie czasu S. Skarżyński, był osadnikiem wojskowym w Martowie k. Grodna, realizował zadania związane z umocnieniem granic Polski jako dowódca plutonu konnego Przysposobienia Wojskowego tzw. Krakusów. Szerzej na ten temat: Pismo z Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych, Departament Wojskowy, sygn. DW-II-DW3-993/04 – pismo zostało udostępnione przez wnuka Stanisława Skarżyńskiego Edgarda Czesława Skarżyńskiego i pochodzi z jego prywatnego archiwum.

¹⁴ Zob. artykuł M. Kupczewska, *Grodno 20–22 września 1939 roku. Bohaterska obrona miasta przed agresją sowiecką*, dodatek prasowy z 23 września 2022 – opublikowany w: <https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/periodyki-ipn/dodatki-histories-ndo/170951,Wojna-i-okupacja-dodatek-prasowy-z23-wrzesnia-2022.html> [dostęp: 30.09.2024]. M. Kupczewska, podkreśla, iż: „W dwudziestoleciu międzywojennym położone w granicach województwa białostockiego liczące blisko 60 tys. mieszkańców Grodno było ważnym ośrodkiem garnizonowym Wojska Polskiego”.

¹⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Grodno#cite_note-0-20 [dostęp: 30.09.2024].

brzegiem Niemna od strony kasyna, z butelką benzyny w ręku. I kiedy już był blisko celu, wyprostował się, chciał rzucić butelką na czołg. Trafił, ale w tej samej chwili załoga czołgu obróciła lufę działa i padł strzał. Pocisk trafił w głowę, potem tułów wpadł do wody. W tym momencie z przeciwnej strony wachmistrz Skarżyński (z pierwszej wojny światowej) wskoczył z łomem w ręku niepostrzeżenie na czołg. Chciał wyważyć właz i wrzucić do środka granat. Z włazu Sowiec strzelił do Skarżyńskiego z rewolweru, tak jednak szczęśliwie, że kula drasnęła tylko lewe ucho. Skarżyński zalał się krwią i zeskoczył z czołgu, ale wcześniej wrzucił jednak granat, co spowodowało natychmiastowe zapalenie się tanku. Ze wszystkich stron posypały się teraz butelki z benzyną. To był pierwszy spalony czołg sowiecki¹⁶.

Po zdobyciu Grodna Armia Czerwona zamordowała około 300 mieszkańców miasta¹⁷. Stanisław Skarżyński, wraz z siedmioma innymi Polakami, został rozstrzelany przez NKWD w pobliżu Kwawówki k. Grodna. Wszyscy zostali potajemnie zbiorowo pogrzebani w rowie melioracyjnym w pobliżu miejsca egzekucji. Należy nadmienić, iż jeszcze w przeddzień sowieckiej agresji komunistów z terenu Grodzieńszczyzny przygotowali listy osób, które z racji antykomunistycznej i antysowieckiej postawy miały być w pierwszej kolejności zlikwidowane lub wydane Armii Czerwonej. Na listach tych umieszczono nazwiska osadników wojskowych, urzędników państwowych, ziemian, zarządców majątków ziemskich, nauczycieli, przedstawicieli szlachty zaściankowej. 17 września Komitet Rewolucyjny w Indurze wydał wyrok śmierci na Stanisława Skarżyńskiego, Michała hr. Krasieńskiego, Jana Sopotnickiego, ekonomę Waleriana Adamczewskiego¹⁸.

Podczas konferencji „Martyrologia wsi polskiej na ziemiach utraconych”, która odbyła się 24 października 2017 roku w Centralnej Bibliotece Rolniczej im. Michała Oczapowskiego, Józef Porzecki w swoim referacie *Miejsca polskiej pamięci narodowej na Grodzieńszczyźnie – ofiarom terroru komunistycznego i nazistowskiego wśród ludności wiejskiej* zaprezentował swoje przemyślenie dotyczące wydarzeń związanych ze śmiercią mieszkańców Grodna. Z treści jego wystąpienia dowiadujemy się o zbiorowej mogile,

¹⁶ J. Siemiński, *Przyszlśmy, żeby was wyzwolić. Wspomnienia z Grodna i Stanisławowa (1939–1944)*, oprac. A. Dobroński, Muzeum Wojska w Białymstoku, Białystok 1992, s. 9.

¹⁷ <https://muzeum1939.pl/obrona-grodna/timeline/2737.html> [dostęp: 30.09.2024].

¹⁸ <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/746-listopad-grudzien-nr-82/konferencje-seminaria-w-cbr/1111-tekst-p-jozefa-porzeckiego> [dostęp: 30.09.2024].

w której został pochowany wachmistrz Stanisław Skarżyński. W jednym z fragmentów referatu czytamy:

Spokojne życie i pokojowy rozwój Grodzieńszczyzny przerwała napaść niemiecka na Polskę 1 września 1939 r. Natomiast 17 września 1939 r. wstrząsnęła mieszkańcami wiadomość o agresji ZSRR na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Sowiecki system totalitarny panujący do czerwca 1941 r., a potem niemiecki nazizm zadały dotkliwy cios ludności polskiej zamieszkałej na Grodzieńszczyźnie. Ponownie ludność polska doznała cierpień od NKWD i władzy sowieckiej po wypędzeniu Niemców z terenów Grodzieńszczyzny, w lipcu 1944 r. Terror komunistyczny trwał jeszcze długo po zakończeniu II Wojny Światowej. Bolesnym świadectwem działań systemów totalitarnych są liczne miejsca pamięci narodowej na Grodzieńszczyźnie.

KWASÓWKA

Obwód: Grodzieński

Rejon: Grodzieński (16 km na południowy wschód od Grodna)

Wydarzenie: Ofiary terroru komunistycznego w okresie II wojny światowej

Na cmentarzu parafialnym po prawej stronie od bramy znajduje się zbiorowa mogiła 8 Polaków zamordowanych przez skomunizowaną miejscową bandę we wrześniu 1939 r. Na mogile pionowo umieszczona płyta z czarnego granitu. Obok osadzony granitowy krzyż. Na płycie napis:

WŁADYSŁAW SZOTA
WŁADYSŁAW HOMANOWSKI
LEONARD POLKOWSKI
MICHAŁ KRASIŃSKI
STANISŁAW SKARŻYŃSKI
ANDRZEJ MOĆKO
SAPOTNICKI
ADAMCZEWSKI

U dołu napis:

TU SPOCZYWAJĄ
ZWŁOKI ZAMORDOWYCH
20. IX. 1939 R.
POKÓJ ICH DUSZOM
PAMIĄTKA OD RODZIN ZAMORODWYCH¹⁹

¹⁹ J. Porzecki, *Miejsca polskiej pamięci narodowej na Grodzieńszczyźnie – ofiary terroru komunistycznego i nazistowskiego wśród ludności wiejskiej*, <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/746-listopad-grudzien-nr-82/konferencje-seminaria-w-cbr> [dostęp: 30.09.2024].

Pomnik ofiar sowieckiego terroru. Zbiorowa mogiła ośmiu Polaków zamordowanych przez NKWD we wrześniu 1939 r., w której złożono ich szczątki po ekshumacji u schyłku ZSRR w 1989 r., obok osadzony granitowy krzyż. Cmentarz parafialny w Kwasówce k. Grodna. Źródło: zbiory prywatne Edgarda Czesława Skarżyńskiego

Warto też nadmienić, iż zwłoki wymienionych wyżej ośmiu Polaków ekshumowano dopiero u schyłku ZSRR w 1989 roku, a następnie pochowano na cmentarzu parafialnym w Kwasówce. W Polsce, po zmianie ustroju w 1989 roku, walki w obronie Grodna podczas II wojny światowej zostały upamiętnione na Grobie Nieznanego Żołnierza w Warszawie napisem na jednej z tablic „GRODNO 20–22 IX 1939”²⁰.

Pamięć o bohaterach jest ważna. W takich momentach z dumą wspominamy waleczność wielu Polek i Polaków. Naszym obowiązkiem jest nie tylko kultywowanie pamięci narodowej, a także prezentowania nowych wątków dotyczących danego okresu historycznego. Przypomnienie postaci wachmistrza Stanisława Skarżyńskiego jest istotne, ze względu na jego działalność wojskową podczas wojny polsko-bolszewickiej, a także bohaterską postawę podczas obrony Grodna na początku II wojny światowej. Asumptem do realizacji tego opracowania biograficznego były materiały, które przekazał w postaci fotokopii do zbiorów Muzeum Niepodległości wnuk Stanisława Skarżyńskiego – Edgard Czesław Skarżyński²¹. Udało się odnaleźć dzięki jego zaangażowaniu. Warto dodać, że Edgard Czesław Skarżyński swoją postawą obywatelską, m.in. w sprawie zainicjowania i doprowadzenia w latach 2005–2012 do zmian regulacji ustawowych w zakresie trybu odzyskania obywatelstwa polskiego, polegających na wprowadzeniu do porządku prawnego dotychczas polskiemu prawu nieznanymi dwiema instytucjami: uznania za obywatela polskiego oraz przywrócenia obywatelstwa polskiego osobom pochodzenia polskiego zgodnie z obowiązującą konstytucyjną zasadą prawa krwi *ius sanguinis* sprawił, iż jego zaangażowanie w życie społeczne oraz dorobek mają znaczący wpływ na losy blisko 20 mln naszych rodaków mieszkających poza granicami kraju²². Jako Prezes Fundacji Polonia Union²³, prężnie działa na rzecz Polonii i Polaków rozsiadanych po całym świecie. Misją Fundacji są działania na rzecz

²⁰ <https://historianamapie.org/item/kwasowka/> [dostęp: 30.09.2024].

²¹ Materiały, które zgromadził Edgard Czesław Skarżyński, są zaprezentowane w bibliografii do niniejszego artykułu.

²² <https://polandasia.com/aktualno%C5%9Bci/sekcja-unia-celna-kraje-azji-centralnej-i-kaukazu/> [dostęp: 30.09.2024].

²³ Fundacja do 2015 r. nazywała się Fundacja Solidarność-Wschód. Szerzej na temat działalności fundacji w: <https://poloniaunion.wixsite.com/union>, [dostęp: 30.09.2024].

osób pochodzenia polskiego i repatriantów po powrocie do Ojczyzny, obrona praw polskiej mniejszości narodowej poza granicami kraju; wsparcie dzieci rodzin osób pochodzenia polskiego, a także dzieci rodzin, które schronienie w Polsce znalazły wskutek prześladowań w krajach dotychczasowego zamieszkania; podejmowanie działań na rzecz ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, rozwoju demokracji; działalność edukacyjno-kulturalna, promocja kultury i sztuki; inicjowanie i popieranie współpracy gospodarczej; dyplomacja społeczna, budowanie wzajemnego porozumienia oraz zbliżenia pomiędzy współczesnymi Europejczykami²⁴.

Bartłomiej Sokołowski

Bibliografia

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe

Kolekcja Orderu Wojennego Virtuti Militari, sygn. I.482.74.6872, k. 1.

Krzyż Zasługi Wojsk Litwy Środkowej, sygn. 2/975, k. 2, 4.

Pismo z dnia 22 września 2004 r. nr DW-II-DW3-993/04 Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych

Prasa

„Jednodniówka Koła Żołnierzy 3 PSK” 2019 (grudzień)

Źródła drukowane

„Dziennik Personalny” 1922, r. 3, nr 2.

Piotrowski Bohdan, *Zarys historii wojennej 3-go pułku strzelców konnych*, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1930.

Sejda Kazimierz, *Ordery, odznaczenia i medale Rzeczypospolitej Polskiej*, Zakłady Graficzne Straszewiczów, Warszawa 1932.

Zarys historii wojennej 23-go Pułku Ułanów Grodzieńskich, oprac. F.W. Karasek, Wojskowej Biuro Historyczne, Warszawa 1930.

²⁴ <https://polandasia.com/aktualno%C5%9Bci/sekcja-unia-celna-kraje-azji-centralnej-i-kaukazu/>; [dostęp: 30.09.2024]; <https://www.psl.pl/petycja-do-pe-ws-wieczniow-politycznych-na-bialorusi/> [dostęp: 30.09.2024].

Wspomnienia

Siemiński Jan, *Przyszliśmy, żeby was wyzwolić. Wspomnienia z Grodna i Staniśławowa (1939–1944)*, oprac. A. Dobroński, Muzeum Wojska w Białymstoku, Białystok 1992.

Opracowania

23 Pułk Ułanów Grodzieńskich, red. K. Mijakowski, P.M. Rozżestwieński, Edipresse Polska, Warszawa 2013.

Źródła internetowe

<https://muzeum1939.pl/obrona-grodna/timeline/2737.html> [dostęp: 30.09.2024].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Grodno#cite_note-0-20 [dostęp: 30.09.2024].

Kupczewska Marta, *Grodno 20–22 września 1939 roku. Bohaterska obrona miasta przed agresją sowiecką*, dodatek prasowy z 23 września 2022 <https://ipn.gov.pl/pl/publikacje/periodyki-ipn/dodatki-historyczne-do/170951,Wojna-i-okupacja-dodatek-prasowy-z23-wrzesnia-2022.html> [dostęp: 30.09.2024].

Porzecki Józef, *Miejsca polskiej pamięci narodowej na Grodzieńszczyźnie – ofiary terroru komunistycznego i nazistowskiego wśród ludności wiejskiej*, <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/746-listopad-grudzien-nr-82/konferencje-seminaria-w-cbr> [dostęp: 31.09.2024].